

Papp Kristóf százados:

AZ UKRÁN NEMZETTUDAT MEGERŐSÖDÉSE AZ 1990-ES ÉVEKTŐL NAPJAINKIG

DOI: 10.35926/HSZ.2025.1.11

ÖSSZEFOGLALÓ: Az ukrán nacionalizmussal¹ foglalkozó állami tanulmányok a területi államra és annak intézményeire összpontosítanak, a szerző azonban fontosnak tartja bemutatni a köznyelvi és a népnyelvi ismeretekkel rendelkező hétköznapi emberek tapasztalatait is. A tanulmány vizsgálja az ukrán nemzettudat 1990-es évektől napjainkig terjedő fokozatos erősödését, ami az ukrán nép tagjai számára menekvést nyújthat az orosz agresszió ellen. A szerző a dokumentumban lényegesnek tartja Ukrajna függetlenedésének bemutatását, abból a célból, hogy az olvasó értelmezni tudja a Szovjetunió felbomlását követő rendkívül zavaros ukrán és nemzetközi helyzetet. A tanulmány keresi a választ arra vonatkozólag is, hogy Ukrajna miképpen sodródott a Nyugat felé, illetve miért tartja fontosnak a nyugati integrációt. A cikknek nem célja az, hogy bemutassa a két ország között zajló háború cselekményeit, hanem inkább arra keresi a választ, hogy Oroszország valójában miért támadhatta meg Ukrajnát.

KULCSSZAVAK: orosz–ukrán háború, Oroszország, Ukrajna, ukrán nemzeti identitás, Vlagyimir Putyin

A SZERZŐRŐL:

Papp Kristóf százados, az NKE Hadtudományi Doktori Iskola hallgatója (ORCID: 0009-0004-5606-3956; MTMT: 10094447)

UKRAJNA FÜGGETLENEDÉSE

Az 1980-as évek végén Mihail Gorbacsov szovjet pártfőtitkár és elnök *glasznoszty* (nyitottság) politikája lehetőséget adott a Szovjetunió felbomlását szorgalmazó nacionalista mozgalmak, köztük az ukrán Népi Mozgalom (Ruh) megerősödésére.² A Ruh azért alakult, hogy támogassa a szovjet főtitkár által kezdeményezett peresztrojka és glasznoszty politikáját, továbbá célul tűzte ki a politikai, vallási és emberi jogok teljes körű megvalósítását. A Ruh a kommunizmus elleni tömeges tiltakozások egész Európára kiterjedő hullámának részeként jött létre. A mozgalmat a szovjet vezetés által az 1980-as években bebörtönzött ukrán értelmiségiek indították el.³

¹ „A nemzetté válás korát élő népek életében a kialakuló burzsoáziának saját nemzeti állam megteremtésére irányuló törekvése, s ezzel szorosan összefonódva – részint az idegen elnyomatás visszahatásaként s az általános emberi szabadságjogok nevében, részint azonban más népek, ill. a nemzetiségek rovására – a nemzeti érzületnek és öntudatnak a gazdasági, politikai és szellemi életet erősen átható fokozott formája.” Nacionalizmus fogalma... [é. n.]

² Shvangiradze 2023.

³ Internet Encyclopedia of Ukraine... [é. n.]

Kezetben a Ruh civil-politikai mozgalomként működött, mivel abban az időben a Kommunista Párton kívül más politikai szervezetet nem engedélyeztek. A Szovjetunió vezetése mindig is különös figyelmet fordított az ukrán civil és társadalmi mozgalmakra, mivel Ukrajna a második legnagyobb szovjet köztársaság volt, valamint köztudott volt, hogy az ország a szovjet történelem során hajlamos volt a politikai instabilitásra és ingadozásra.⁴

A mozgalom és a nemzetközi helyzet 1991-ben végül Ukrajna gazdasági és politikai szuverenitásához vezetett.⁵ A glasznoszty politikája a nagyobb nyilvánosságot és a demokratizálódást célozta meg, hogy politikailag támogassa a szétesőben lévő Szovjetuniót. Ezek a politikai mozgalmak azonban arra ösztönözték a Szovjetunióban élő embereket, hogy nagyobb függetlenségre törekedjenek és harcoljanak a jogaikért.⁶

Az Ukrán Kommunista Párt vezetője 1989 őszéig Volodimir Scserbickij volt, aki keményvonalas politikájáról volt ismert, és akit még Leonyid Brezsnyev egykori főtitkár nevezett ki, illetve Scserbickij volt az utolsó, aki hatalmon maradt a többi szovjet vezető közül. Scserbickij híres volt az ukrán nacionalizmus elleni fellépéséről, ami odáig vezetett, hogy az 1970-es években Kijev utcáin gyanakodva néztek azokra, akik ukránul szóltak meg. Habár Scserbickij kitűnően beszélt ukránul, mégis mindig oroszul szólt meg a hivatalos rendezvényeken. Az ő nevéhez az oroszosítás politikája köthető, ami abban is kifejeződött, hogy az ukrán pártállami vezetők csak oroszul kommunikálhattak munkájuk során. Volodimir Scserbickij 1972–1989 között vezette az Ukrán Kommunista Pártot, lojális hozzáállása miatt maradhatott ilyen hosszú ideig a tagköztársaság élén. A Szovjetunió Kommunista Pártja élére 1985-ben kinevezett új vezető, Mihail Gorbacsov sem váltotta le.

A Gorbacsov által a Szovjetunióban teremtett instabil politikai környezetet kihasználva Kelet-Ukrajnában, különösen a Donyec-medencében (vagyis a Donbasz régióban) 1988–1990 folyamán tömegmegmozdulásokra került sor, és a független munkásmozgalmaknak sikerült teljesen eltávolítaniuk a kommunistákat a bányákból és a gyárakból. Ennek eredményeként polgári és felszabadító szervezetek alakultak, amely csoportosulások, antikommunista politikai szerveződések 1990 tavaszára átvették a hatalmat.⁷

Ukrajna 1991-es függetlenségét követően óriási lépéseket tett a közös polgári identitás megszilárdítása terén, többek között az oroszul beszélők jelentős részének integrálása révén Kelet- és Dél-Ukrajnában. Az „ukránná válás” e projektjének viszonylagos sikere felgyorsította Ukrajna Oroszországtól történő elszakadását, ami aggodalmat keltett Moszkvában.

Oroszországot mély kulturális, gazdasági és politikai kötelékek fűzik Ukrajnához, ami sok szempontból központi szerepet játszik Oroszország identitásában és a világról alkotott elképzelésében. Ukrajna a Szovjetunió egyik sarokköve volt, Oroszország mögött a második legnépesebb és legerősebb a tizenöt szovjet köztársaság közül, valamint itt volt a Szovjetunió mezőgazdasági termelésének, védelmi iparának és hadseregének jelentős része, beleértve a Fekete-tengeri Flottát és a nukleáris arzenál egy részét. Az ország nyugati részein élő nacionalistább, ukránul beszélő lakosság viszont az Európával való szorosabb integrációt támogatta, míg a keleten élő, többnyire oroszul beszélő közösség az Oroszországgal való szorosabb kapcsolatokat szorgalmazta.⁸

⁴ Uo.

⁵ Parliamentary democracy. Britannica.

⁶ Shvangiradze 2022.

⁷ Abibok–Hrytsak 2021.

⁸ Masters 2023.

Borisz Jelcin orosz elnök támogatta az ukrán szuverenitást, tanácsadói viszont ragaszkodtak ahhoz a meggyőződésükhöz, hogy a szabad Ukrajnának továbbra is szorosan kell kötődnie Oroszországhoz.⁹ Az orosz vezetők többsége számára elképzelhetetlen volt, hogy Ukrajna függetlensége visszavonhatatlan tény legyen.¹⁰

Az orosz politikai és értelmiségi elit nagy része továbbra is kételkedett az ukrán állam legitimitásában vagy életképességében, aminek a korszak egyik legbefolyásosabb személyisége, Alekszandr Solzsenyicin Nobel-díjas író és filozófus így adott hangot: „*Az a beszéd, hogy az ukrán nép külön nép, amely körülbelül a IX. század óta létezik, [...] egy nemrég kitalált hazugság.*”¹¹ Solzsenyicin egy interjúban ezt mondta: „*Nagyon tisztellem az ukrán népet, szimpátiát érzek iránta. Én magam is részben ukrán vagyok. Ha el akarnak különülni, csak rajta, kérem. De az igazi Ukrajna határain belül. A történelmi Ukrajnában, ahol az ukránok valóban élnek.*”¹² Számára Nyugat-Ukrajna volt az „igazi” Ukrajna. Eközben úgy vélte, hogy keleten és a Krím félszigeten, amely 1954-ben lett Ukrajna része, olyan nagyszámú orosz nyelvű lakosság él, hogy azt eleve nem lett volna szabad elszakítani Oroszországtól.¹³ Solzsenyicin bírálta a szovjet rendszert, amiért az erőszakot alkalmazott a hagyományos orosz kultúra és identitás ellen. Úgy vélte, hogy a Szovjetunió felbomlása, bár jó dolog volt, mert a kommunizmus végét jelentette Oroszországban, ugyanakkor katasztrofálissá vált, mert elszigetelt több mint harmincmillió orosz embert a modern orosz államtól. (Putyin eközben a Szovjetunió összeomlását a 20. század legnagyobb geopolitikai katasztrófájának nevezte.) Solzsenyicin elítélte Ukrajna elszakadását Oroszországtól, és figyelmeztetett a szeparatizmus további hullámaira magán Ukrajnán belül.¹⁴

UKRAJNA NYUGAT FELÉ SODRÓDÁSA

Az Ukrajna Nyugat felé sodródásának lassítására irányuló orosz erőfeszítések a Szovjetunió összeomlása utáni első évekre nyúlnak vissza. Ugyanakkor az orosz irredentizmus lehetősége miatti aggodalom döntő szerepet játszott például abban, hogy 1996-ban Kijev csatlakozott a nyugati irányultságú GUAM-csoporthoz, melynek tagja Georgia (Grúzia), Azerbajdzsán és Moldova voltak. A GUAM prioritásai közé a demokratizálódás előtérbe helyezése és az esetleges NATO- és EU-tagság támogatása tartoztak.¹⁵

2004-ben Kucsma leköszönő elnök kiválasztott utódját, Viktor Janukovicsot a Kreml nyíltan támogatta. A választások előtt Putyin Ukrajnába utazott, ahol kiállt, kampányolt Janukovics mellett.¹⁶ Ezzel a megmozdulásával Putyin nyíltan beavatkozott az ukrán választási politikába. A Nyugat-barát ellenzék jelöltje Viktor Juscenko volt, akit egy merénylet során megmérgezték, amit széles körben az orosz biztonsági szolgálatoknak tulajdonítottak.¹⁷ A szavazóhelyiségek kijáratánál végzett felmérések szerint egyértelműen Juscenkónak kellett volna nyernie, a választási eredményeket azonban megmásították.¹⁸ Ezt követően történt

⁹ Mankoff 2022a.

¹⁰ Zubok 2022.

¹¹ Solzhenitsyn 1991.

¹² Uo.

¹³ Owolade 2022.

¹⁴ Uo.

¹⁵ Fuller 2005.

¹⁶ Putin To Visit Ukraine... 2004.

¹⁷ Karsnikov 2018.

¹⁸ Ukrajnában tízezrek vonultak... 2004.

a „narancsos forradalom”, melynek során narancssárga ruhás tüntetők tömegei vonultak Kijevben és más városokban az utcákra, követelve a nemzetközi felügyelet mellett történő újbóli választások megtartását.¹⁹ A narancsos forradalom középpontjában Kijev Függetlenség tere (ukránul Majdan Nezalezsznosztyi) állt, amely a későbbiekben egyszerűen Majdan vagy Euromajdan néven híresült el. A tüntetőknek sikerült elérniük, hogy Janukovics csalással elért elnökválasztási győzelmét érvénytelenítsék, és Nyugat-barát ellenfeleit juttassák hatalomra. Miután Jusczenko kényelmes többséget szerzett az új választásokon, Moszkva a nyomásgyakorlás különböző formáival válaszolt, többek között 2006-ban és 2009-ben politikai indíttatású gázeltárásokkal.²⁰

Az új elnök, Viktor Jusczenko nem tudott politikai és gazdasági reformokat bevezetni, emiatt az ukrán nyelv és történelem nemzeti változatának népszerűsítését tűzte ki célul. Erőfeszítéseit arra összpontosította, hogy „elmondja az igazságot” az 1932–1933-as ukrajnai éhínségről (*holodomor*), beállítva azt a szovjetek által elkövetett ukrán népirtásként. A két-nyelvű Jusczenko figyelme főként az ukrán nyelvre és kultúrára korlátozódott.²¹ Távlati célja az volt, hogy a későbbi tagság elnyerését szolgáló tagsági cselekvési tervet (*Membership Action Plan*) kapjon a NATO-tól, de elnöksége politikai szempontból kudarcot vallott. Ugyanakkor ő és „narancsos” szövetségesei jelentős szimpátiát szereztek a Nyugaton azzal, hogy az ukránokat európai nemzetként mutatták meg, amely hosszú ideig szenvedett az orosz elnyomástól. Jusczenko hivatali idejének legvégén posztumusz megadta Sztepan Bandera²² részére az *Ukrajna Hőse* címet.²³ Sikerral járt az ukrajnai éhínség kérdésében is, többek között nemzeti konszenzus alakult ki arról, hogy az egészet Sztálin szervezte Ukrajna ellen. Az orosz ajkúak általában osztották a Sztálinról alkotott negatív véleményt. A Banderára vonatkozó döntést az Európai Parlament 2010-es kiadványában bírálta, mely szerint „[a]z Európai Parlament rendkívül helyteleníti Viktor Jusczenko, távozó ukrán elnök döntését, mely szerint az »Ukrajna nemzeti hőse« címet adományozva posztumusz elismerésben részesítette Sztepan Banderát, az ukrán nacionalisták szervezete vezetőjét, aki együttműködött a fasiszta Németországgal; reméli e tekintetben, hogy az új ukrán vezetés újra megvizsgálja az ilyen döntéseket, és folytatni fogja az európai értékek iránti elkötelezettségét”.²⁴ Jusczenko politikája előkészítette az utat a 2010-es elnökválasztáson győzedelmeskedő Viktor Janukovics számára.²⁵

Janukovics és a keleti székhelyű Régiók Pártjának 2010-es visszatérése, úgy tűnt, hogy lehetőséget kínál Oroszországnak a Jusczenko-korszak kudarcaiból történő kilábalásra. Janukovicsnak főleg az erősen iparosodott, nagy részében orosz anyanyelvű Kelet-Ukrajnából

¹⁹ Myers 2004.

²⁰ Pirani et al. 2009, 54.

²¹ Kas'ianov 2010.

²² Sztepan Bandera ukrán források alapján forradalmár, politikus, az ukrán nacionalista mozgalom ideológusa volt. A német–szovjet háború kitörésekor Bandera kezdeményezte az Ukrán Nemzeti Bizottság megalakítását az ukrán politikai erők konszolidálása érdekében. Ő ápolta az ukrán függetlenségnek kedvező német katonai körökkel tartott kapcsolatot, kezdeményezte egy ukrán katonai légió megalakítását, megszervezte az Ukrán Nacionalisták Szervezete expedíciós csoportjait, valamint előkészítette az ukrán államiság 1941. június 30-i kikiáltását. A rendelet visszavonásának elutasításáért Bandera letartóztatásba került, és az 1941 júliustól 1944 szeptemberéig tartó időszakot német börtönökben és koncentrációs táborokban töltötte. Internet Encyclopedia of Ukraine: Bandera, Stepan.

²³ Yushchenko Grants Hero... 2010.

²⁴ Ukrajnai helyzet... 2010.

²⁵ Hrytsak 2015.

érkező támogatás következményeként sikerült visszaülnie az elnöki székbe.²⁶ Viszont annak ellenére, hogy érdekelték voltak az Oroszországgal való szoros kapcsolatok fenntartásában, Janukovics és támogatói mégis az Európai Unió társulási megállapodásának aláírását részesítették előnyben.²⁷ A megállapodás egy olyan mélyreható és átfogó szabadkereskedelmi övezet létrehozásáról szólt, amely fellendítené Ukrajna általános kereskedelmét és nagyobb hozzáférést biztosítana az ukránoknak Európa piacaihoz.²⁸

Ukrajna törekvése összeegyeztethetetlen volt Putyin elképzelésével, aki egy „Eurázsiai Unió” létrehozásán dolgozott, amely *„egy erős, nemzetek feletti szövetség lenne, amely képes lehet a modern világ egyik pólusává válni”,*²⁹ valamint lehetővé tenné Moszkva számára, hogy elmélyítse politikai és gazdasági befolyását a volt Szovjetunió utódállamaiban. Putyin szerint az „Eurázsiai Unió” egy nemzetek feletti szövetség, amely *„képes arra, hogy egy meghatározó pillérré váljon a mai világban”.*³⁰ A szervezet célja, hogy egyfajta kapocsként szolgáljon Európa és a *„dinamikus ázsiai–csendes-óceáni térség”*³¹ között.

Miután Janukovics visszautasította a Moszkva által kínált lehetőséget, Putyin presszió alá helyezte Kijevet, hogy meggyőzze a vezetést véleménye megváltoztatásáról. Sikerral: Janukovics az utolsó pillanatban visszalépett az EU-társulási megállapodás aláírásától. Az orosz és az ukrán elnök közötti megbeszéléseket követően egy kormányrendelettel felfüggesztették az Ukrajna és az EU közötti társulási megállapodás aláírásának előkészítését, melyet a Litvániában akkor megrendezett EU-csúcstalálkozón tárgyaltak volna meg.³² Az ukrán kormány ezt követően bejelentette, hogy kereskedelmi és gazdasági kérdések vonatkozásában újra párbeszédbe kezd Moszkvával, valamint tárgyalásokba kezd az eurázsiai vámközösséggel kapcsolatban is.

Ugyanakkor sem Janukovics, sem pedig a Kreml nem számolt azon ukránok millióinak dühével, akik úgy vélték, hogy az elnökük elárulta az európai integrációra irányuló törekvéseiket.³³

A társulási megállapodás elutasítását követően, 2013. november 21-én ukrán fiatalok a kijevi Függetlenség terén gyülekeztek, ahol az EU-megállapodás aláírására szólították fel Janukovicsot. A tüntetéssorozat heteken át tartott, 2014. február 18-án pedig véres összecsapásra került sor az orosz szimpatizánsok és az Európai Unió pártján állók között. A téren lévő személyek ukrán és uniós zászlókat lengetve testesítették meg a nyugati orientációjú Ukrajna eszméjét és az orosz befolyás elutasítását.³⁴ Moszkva azt állította, hogy a Majdan-tüntetés az Amerikai Egyesült Államok által támogatott puccskíséret része volt, rámutatva az amerikai tisztviselők jelenlétére és a tüntetőket támogató nyilatkozatokra.³⁵ (A tüntetések alatt többek között Victoria Nuland amerikai külügyminiszter-helyettes is ellátogatott a kijevi Függetlenség terére.³⁶)

²⁶ Top U.S. official visits protesters... 2013.

²⁷ Yanukovych 2011.

²⁸ Ukrajnai helyzet... 2010: i. m.

²⁹ Halbach 2012.

³⁰ Uo.

³¹ Uo.

³² Gardner 2013.

³³ Heritage–Golubkova 2013.

³⁴ Ács 2021.

³⁵ Higgins–Baker 2014.

³⁶ Top U.S. official visits protesters... 2013: i. m.

Az esemény a narancsos forradalom óta az egyik legnagyobb tüntetéssorozattá nőtte ki magát. 2014 februárjára a Kreml is felismerte, hogy Janukovics nem maradhat hatalmon, és részt vett az irányított átmenetről szóló tárgyalásokon.³⁷

Ukrajna ügyvezető kormánya 2014 februárjában tömeggyilkosság miatt körözött szökevénynek nyilvánította Viktor Janukovics volt elnököt, akinek azonban „nyoma veszett”.

Janukovics távozása előrehozott választásokhoz vezetett. A 2014. májusi elnökválasztáson az Európa-párti Petro Porosenko átütő győzelmet aratott. Az új ukrán elnök 2014. június 27-én Brüsszelben aláírta a társulási megállapodást az Európai Unióval.³⁸ A társulási okmány tartalmazott egy mélyreható és átfogó szabadkereskedelmi megállapodást, amely az európai piac nagy részét megnyitotta az ukrán export előtt. A megállapodás nemcsak az ukrán kereskedelmi és vámszabályokat hozta összhangba az uniós normákkal, hanem segítette az országnak közelebb kerülni az uniós demokratikus normákhoz, valamint európaivá tette az ukrán szabályozási rendszereket.³⁹ A társulási megállapodás aláírásával az Eurázsiai Gazdasági Unióba történő integrálás lehetősége megszűnt, ami Putyin elképzelését szertefoszlatta.⁴⁰

Miután Moszkvának nem sikerült Ukrajnát visszakényszerítenie geopolitikai befolyása alá, ezért az Oroszországi Föderáció a megosztás taktikája felé fordult. Oroszbarát tüntetések törtek ki a krími Szevasztopol kikötőjében még azelőtt, hogy Janukovics elmenekült volna az országból, majd napokon belül az orosz különleges erők („kis zöld emberkék”) megkezdtek a kormányépületek és katonai eszközök elfoglalását szerte a Krímben.⁴¹ Alig több mint három héttel a „kis zöld emberek” megjelenését követően, 2014. március 21-én Putyin aláírta a Krímet hivatalosan Oroszországba integráló törvényt, melyet az orosz parlament ratifikált.⁴² Az a gyorsaság, amellyel Oroszország bekebelezte a Krímet (ahol a lakosság többsége etnikailag orosz), megerősítette azokat az orosz feltételezéseket, hogy az ukrán állam gyenge, és egy mesterségesen létrehozott országról van szó.

Ez a feltételezés arra ösztönözte Moszkvát, hogy hasonló erőfeszítéseket tegyen Kelet- és Dél-Ukrajna számos orosz nyelvű régiója vonatkozásában. 2014. május 12-én az oroszbarát szeparatisták Ukrajna legkeletebbi területein – Donyeckben és Luhanszkban – bejelentették, hogy elsöprő győzelmet arattak az „önrendelkezésről” szóló népszavazásokon, amelyeket azonban Ukrajna és a nyugati országok is elítéltek. Moszkva meglepetésére és csalódottságára azonban a Krímben lejátszódott események korlátozottan valósultak csak meg Ukrajna más részein. A Dnyipro (Dnyipropetrovsk), Harkiv, Herszon, Mikolajiv, Odessza és Zaporizzsja megyékben az oroszbarát tüntetők kudarcot vallottak a kormányzati épületek és a kommunikációs infrastruktúra ellenőrzésének megszerzésében. Harkivban a rendőrség több tucat tüntetőt tartóztatott le,⁴³ Odesszában az ellentüntetők felgyújtották az elfoglalt szakszervezeti épületet, és közel 40 oroszbarát aktivistát öltek meg.⁴⁴

³⁷ Ukraine crisis of 2013–14. Britannica.

³⁸ Uo.

³⁹ Pifer 2014.

⁴⁰ Standish 2015.

⁴¹ Herbst 2016, 169.

⁴² The crisis in Crimea and eastern Ukraine. Britannica.

⁴³ Balmforth–Kushch 2014.

⁴⁴ Goncharenko 2015.

1. ábra *Ukrajna Oroszország által 2014-ben ellenőrzés alá vont területei*⁴⁵

Petro Porosenko, az újonnan megválasztott ukrán elnök 2014 júniusában megindította offenzíváját,⁴⁶ az ukrán hadsereg pedig hamarosan eljutott oda, hogy bekerítse az önjelölt donyecki és luhanszki „népköztársaságok” szakadár erőit, elvágva őket az Oroszországgal összekötő utánpótlási vonalaktól. Erre válaszul a Kreml több korszerű fegyverrendszert és pénzt is küldött a harcolóknak, többek között vadászrepülőgépeket, és végül augusztusban magát a reguláris orosz hadsereget is – köztük a csecsenek Vosztok zászlóalját – a harcolók rendelkezésére bocsátotta.⁴⁷ Csak a reguláris orosz erők bevetése tudta megállítani az ukrán ellentámadást.

Oroszország nem tudta a terepen aratott győzelmét kedvező politikai megállapodásra váltani. A katonai megszállás és a határ ellenőrzése csupán azt tette lehetővé, hogy Oroszország ellássa a szeparatista régiókat, és garantálja a biztonságukat. 2014. szeptember 5-én Ukrajna kormánya és az oroszbarát erők Minszkben tűzszüneti megállapodást írtak alá (első minszki megállapodás), amely véget vetett a közel öt hónapja tartó harcoknak. Ez a megállapodás azonban nem volt tartós, napokon belül összeomlott.⁴⁸

Válaszul az Amerikai Egyesült Államok és Európa gazdasági szankciókat vezetett be Oroszország ellen, ugyanakkor mindent megtettek annak érdekében, hogy a válságból kiutat kínáljanak Putyinnak. 2015 februárjában Németország és Franciaország egy új tűzszünet

⁴⁵ Powirska 2022.

⁴⁶ Marsden 2014.

⁴⁷ Horbatenko 2022.

⁴⁸ Walker 2023, 15.

megkötését érte el, amely a Minszk II. egyezményben manifesztálódott, mely a korábbinál hátrányosabban érintette Ukrajnát.

Moszkva azon törekvése is kudarcot vallott, hogy a szakadár területeket eszközként használja fel Ukrajna kényszerítésére, hogy adja fel a Nyugat irányába folytatott integrációs törekvéseit. Sem Porosenko, sem később Zelenszkij nem tett komolyabb erőfeszítéseket a Minszk II. tűzszüneti megállapodás azon rendelkezéseinek végrehajtására, amelyek előírják, hogy az ukrán törvényhozás (Verhovna Rada) fogadja el a „*törvényt a megszállt régiók különleges státuszáról*”,⁴⁹ valamint hajtsa végre a decentralizációról szóló alkotmányos rendelkezést.⁵⁰ Porosenko és Zelenszkij is megértette, hogy ezek a lépések bebetonoznák az állam szövetségi struktúrájába az oroszok által támogatott szeparatistákat, veszélyeztetve az ukrán szuverenitást, illetve biztosítanák Moszkvának az Ukrajna külpolitikája feletti vétőjogát.⁵¹

A Porosenkót 2019 májusában felváltó Volodimir Zelenszkij hivatalba lépésekor pragmatikusabb megközelítést ígért Oroszországgal és a donbaszi konfliktussal kapcsolatban, az orosz hajthatatlanság és rosszhiszeműség azonban arra késztette, hogy keményebb álláspontot képviseljen a Minszk II-vel kapcsolatban. A 2021-es év végére már azt is javasolta, hogy Kijevnek a tárgyalások sikertelensége esetén a megállapodás módosítására kellene törekednie.⁵² Zelenszkij elrendelte az oroszbarát televíziós csatornák bezárását,⁵³ kormánya pedig hazaárulás vádjával letartóztatta Viktor Medvedcsuk oligarchát, aki több ilyen csatornát is finanszírozott, és akit a Kreml fő támogatójának tartottak Ukrajnában.⁵⁴ Az elnök a biztonsági szolgálatok reformját is szorgalmazta, azzal a céllal, hogy kiszűrje azokat az orosz szimpatizánsokat, akik akadályozták az orosz befolyással kapcsolatos vizsgálatokat.⁵⁵ Zelenszkij a Moszkva részéről érkező jelentős nyomás ellenére is helyben hagyta a Porosenko által aláírt nyelvtörvényt.⁵⁶

AZ UKRÁN NACIONALIZMUS KIALAKULÁSA ÉS MODERN KORI ÉRTELMEZÉSE

Oroszországot és Ukrajnát évszázadokra visszanyúló erős „családi” kötelékek fűzik össze. A 8. és 9. században a szláv népek számára Bizáncból Kijevbe vitték a kereszténységet. A kereszténység volt az, amely horgonyként szolgált a Kijevi Rusznak, a korai szláv államnak, amelyből a mai oroszok, ukránok és fehéroroszek származtatják magukat. Az erős kötelék meglátszódik abban is, hogy az orosz diaszpóra száma jelentős Ukrajnában, a 2001-ben végzett népszámlálás szerint mintegy nyolcmillió orosz nemzetiségű ember élt itt, főként a déli és keleti területeken.⁵⁷

A Krím-félsziget kérdése mindig is központi szerepet játszott az Oroszországi Föderáció Ukrajna-politikájában. Nyikita Hruscsov szovjet vezető 1954-ben adta át a Krímet Ukrajnának,

⁴⁹ Niland 2016.

⁵⁰ Package of measures for the... 2015.

⁵¹ The Minsk Conundrum... 2020.

⁵² Kramer 2022.

⁵³ Raczkiewicz 2022.

⁵⁴ Kremlin-Allied Ukrainian... 2022.

⁵⁵ Gressel 2019.

⁵⁶ Polityuk 2019.

⁵⁷ Uo.

hogy erősítse az „ukrán és az orosz nép közötti testvéri kapcsolatokat”.⁵⁸ Putyin szerint Hruscsov 1954-ben „valamiért elvette Oroszországtól a Krímet, és Ukrajnának adta”.

Oroszország számára létkérdés a szuperhatalmi pozíció megtartása, illetve visszaszerzése. A szovjet összeomlás, illetve Ukrajna függetlenedése Oroszország nagyhatalmi pozícióját veszélyeztette. Az Ukrajna feletti tartós hatalom elvesztését és az ország közeledését a Nyugathoz Oroszország a nemzetközi presztízisére mért súlyos csapásként értékelte.⁵⁹

A kereskedelem terén Oroszország sokáig Ukrajna egyik legjelentősebb kereskedelmi partnere volt, amely kapcsolat 2014-től kezdve fokozatosan elsorvadt. Moszkva évtizedeken át az Ukrajnán áthaladó földgáz- és kőolajvezetékekre támaszkodott, hogy energiahordozóit eljuttassa a közép- és kelet-európai fogyasztókhoz. Emiatt évente dollármilliárdokat fizetett Kijevnek tranzitdíjként. Az orosz gáz Ukrajnán keresztüli áramlása a két ország közötti ellenségeskedések ellenére is folytatódott, az importált mennyiségek azonban jelentősen csökkentek.⁶⁰

A szovjet összeomlás óta eltelt több mint három évtized az „ukránság” fokozatos elterjedéséről szól.⁶¹ A független ukrán államban a hivatalos emlékezet (mint például a holodomor eseménye, az oktatás, a jogalkotás, a média) és más eszközök hozzájárultak ahhoz, hogy Ukrajna lakosaiban erősödjön a nemzeti tudat, és polgárai közös nemzeti identitást alakítsanak ki. Napjainkban a nyelvhasználat, a vallási hovatartozás,⁶² az etnikai önmeghatározás és a politikai nézetek alapján az ukrán állampolgárok sokkal nagyobb százaléka tekinti magát elsősorban ukránnak, ami igaz azokban az országrészekben is, ahol továbbra is az orosz az uralkodó nyelv.⁶³

A nemzeti összetartozás alappillérei: az ukrán nyelv kialakulása, elterjedése

Ukrajna nagy része csaknem három évszázadon át (1654–1917) az Orosz Birodalom része volt. Az Orosz Birodalom imperialista nyelvpolitikája a 19. században teljesedett ki, amikor több rendeletet is kiadtak az ukrán nyelv közhasználatból történő kitiltására. Ezek közé sorolható Valujev cár körlevele (1863), amely megtiltotta az ukrán nyelvű szellemi és oktatási irodalom használatát, vagy II. Sándor rendelete (1876), amely megtiltotta minden ukrán nyelvű irodalom, színpadi előadás és népdal kinyomtatását.⁶⁴

Akkoriban az ukránok többnyire falvakban vagy kisebb városokban éltek. Például 1897-ben Kijev lakossága nagyrészt oroszokból állt, és csak kis százalékban voltak jelen ukránok, zsidók és lengyelek. Ennek eredményeként Kijev orosz nyelvű városként fejlődött.⁶⁵ A 19. században Ukrajna növekvő gazdasági jelentősége és különösen a növekvő gabona-export további kereskedelmi fejlődéssel járt Kijev számára. Az ipari forradalom hatására egyre többen érkeztek Kijevbe a falvakból és kisvárosokból, folyamatosan elkezdett nőni az ukránok száma a városban. Ekkor még az orosz nyelv hatása nyilvánvalóan jelentősebb volt.⁶⁶

⁵⁸ Hruscsov ajándékozta Ukrajnának... 2022.

⁵⁹ Masters 2023: i. m.

⁶⁰ Russia's War on Ukraine... [é. n.]

⁶¹ Brubaker 1996.

⁶² Mankoff–Miller 2018.

⁶³ People of Ukraine. Britannica.

⁶⁴ Nagy 2023.

⁶⁵ Chemakin 2023.

⁶⁶ History of Kyiv. Britannica.

Az ukránok a függetlenségi háború (1917–1921) idején kezdték el az ukrán nyelvet nyomtatásban és oktatási intézményekben használni. Az Orosz Birodalom formális megszűnése azonban nem jelentette azt, hogy Moszkva birodalmi narratívái eltűntek volna: 1922-ben Ukrajnát (nyugati régióit leszámítva) ismét beolvasztotta az újonnan alakult Szovjetunióba, új neve az Ukrán Szovjet Szocialista Köztársaság lett.⁶⁷ A Szovjetunió idején (1922–1991) az ukrán nyelvet nem tiltották be, mint a 19. században, hanem fokozatosan és szándékosan összevonták az oroszral. Mind az Orosz Birodalom, mind a Szovjetunió nyelvi beavatkozásainak eredménye volt, hogy sok ukrán áttért az orosz nyelv használatára a mindennapi kommunikációban is.

2. ábra Az Ukrán Szovjet Szocialista Köztársaság 1922–1991 között⁶⁸

A birodalmi Oroszországhoz hasonlóan a szovjet vezetés sem tagadta az ukrán nép létezését, de hevesen ellenezte azt, hogy Ukrajna különálló nemzetté váljon. A Szovjetunió – abból a célból, hogy megmutassa a Nyugatnak, hogy minden nemzetnek joga van az önrendelkezéshez – kezdetben az úgynevezett „ukránosítás” politikáját indította el Ukrajnában, amely átmenetileg meglehetősen liberálisnak tűnt. Lehetővé tették, hogy az iskolák és más oktatási intézmények áttérjenek az ukrán nyelvre, valamint az ukrán szerzők szabadon írhattak könyveket, újságokat, készíthettek ukrán nyelvű filmeket is. Ugyanakkor a szovjet hatóságok az ukrán kultúrát „vidékieknek, elavultnak” próbálták beállítani.⁶⁹

Joszif Sztálin szovjet diktátor 1933–34-ben leállította az „ukránosítás” folyamatát, mivel felismerte, hogy az már túl messzire ment, és veszélyt jelenthet a rendszerre. A liberális politikát egy elnyomó politika váltotta fel. Ezt követően kezdődött meg az ukrán nyelv

⁶⁷ Siruk 2023.

⁶⁸ Gyimesi [é. n.]

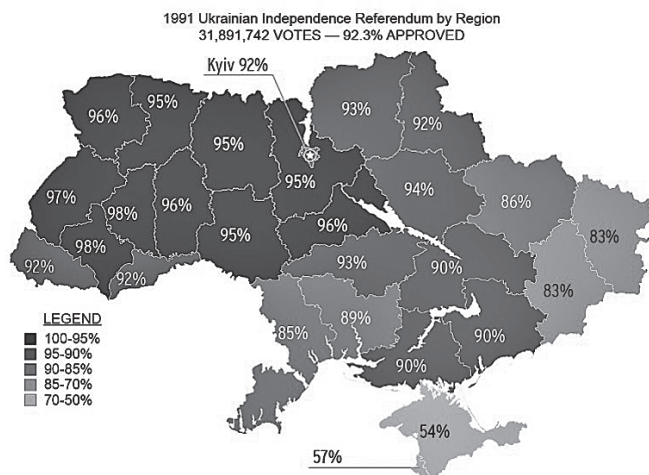
⁶⁹ Pyvovarov–Spirin 2024.

brutális elnyomása, amelynek során a szovjetek számos ukrán kulturális személyiség életét tették tönkre. Az elnyomás 1937-ben tetőzött, amikor az úgynevezett nagy tisztogatás során megkezdődtek az értelmiségiek koholt perei, tisztogatások a pártapparátusban és a hadseregben, száműzetések és kivégzések. Ekkor Moszkva utasítására ukrán nemzetiségű kulturális személyiséget végeztek ki.⁷⁰

Sztálin 1953-ban bekövetkezett halála némi enyhülést jelentett az ukrán nyelv és kultúra szovjet cenzúrája vonatkozásában.

A Szovjetunió utolsó éveiben a legtöbb kelet-ukrajnai területen az orosz nyelvet használók száma meghaladta az ukránul beszélőket, 2001-re pedig – a Krím, Donyeck és Luhanszk megyék kivételével – mindenhol magasabb volt az ukrán nyelvet használók száma.⁷¹ Ma az ukrán állampolgárok több mint kétharmada az ukrán nyelvet vallja anyanyelvének, a keleti régiókban az emberek többsége kétnyelvű, ukránul és oroszul is beszélnek.⁷² Az ukrán nyelv felé történő fordulás állami (például az oktatásban⁷³) és egyéni szinten is megvalósult.

Az „ukránosítás” e projektjének viszonylagos sikere felgyorsította Ukrajna elszakadását Oroszországtól, ami aggodalmat keltett Moszkvában. Oroszország felismerte, hogy egyre kevesebb ideje van a szomszédja feletti befolyás helyreállítására, ami indokolta az egyre merészebb és kockázatosabb döntések meghozatalát, hogy Ukrajna újra Moszkva teljes körű befolyási övezete legyen.⁷⁴ A késő szovjet korszak óta zajló „ukránosítás” folyamatának egyik kulcseleme a Nyugat-, Kelet- és Dél-Ukrajna közötti történelmi határvonal felszámolása. Bár a Ruh és a hasonló csoportok támogatottsága Nyugat-Ukrajnában volt a legszembetűnőbb, mégis a Szovjetuniótól való függetlenségről szóló 1991-es népszavazást a szavazók 92,3%-a támogatta, még Kelet-Ukrajna orosz nyelvű régióiban is nagy többséggel a függetlenségre

Source: Data from Verkhovna Rada (Supreme Council) of Ukraine and the State Archival Service of Ukraine

3. ábra Az 1991-es ukrán függetlenségi szavazás során a támogató szavazatok aránya megyénként⁷⁵

⁷⁰ Uo.

⁷¹ Statistika az ukrán nyelvet használókról.

⁷² Ohoiko 2019.

⁷³ Kulyk 2018.

⁷⁴ Myre 2021.

⁷⁵ Young 2015.

szavaztak. Bár a függetlenség 1991-es támogatása elsöprő volt, mégis jelentős szakadék alakult ki Nyugat-Ukrajna és az ország keleti része között. Az ország keleti felén az orosz kulturális és nyelvi befolyás sokkal erősebb volt, mint a nyugati részen.⁷⁶

A Razumkov Központ 2017 elején végzett felmérése szerint az ukrán állampolgárok több mint kétharmada (68%) csak az ukrán nyelvet tekinti anyanyelvének. A felmérést Ukrajna valamennyi régiójában elvégezték, kivéve az akkor megszállt területeket.

1. táblázat *A Razumkov Központ mérése a nyelvhasználatról Ukrajna egésze vonatkozásában*⁷⁷

Preferált nyelv	Arány
ukrán	67,7%
ukrán és orosz egyaránt	17,4%
orosz	13,8%
egyéb	0,7%
bizonytalan	0,4%

2. táblázat *A Razumkov Központ mérése Ukrajna régió vonatkozásában*⁷⁸

Nyugat-Ukrajna	
Preferált nyelv	Arány
ukrán	92,8%
ukrán és orosz egyaránt	3,4%
orosz	1,9%
Közép-Ukrajna	
Preferált nyelv	Arány
ukrán	83,8%
ukrán és orosz egyaránt	10,1%
orosz	5,8%
Dél-Ukrajna	
Preferált nyelv	Arány
ukrán	41,5%
ukrán és orosz egyaránt	26,1%
orosz	30,7%

Kelet-Ukrajna	
Preferált nyelv	Arány
ukrán	36,1%
ukrán és orosz egyaránt	38,3%
orosz	24,3%
Donbasz (Donyeck és Luhanszk régiók részei)	
Preferált nyelv	Arány
ukrán	27,4%
ukrán és orosz egyaránt	29,1%
orosz	41,9%

A felmérést a Razumkov Központ szociológiai szolgálata végezte 2017. március 3–9. között Ukrajna valamennyi régiójában, ahol 2106 válaszadót kérdeztek meg. Az elméleti mintavételi hiba nem haladja meg a 2,3%-ot.⁷⁹

Amint látható, a nyugati régiókban erősen dominál az ukrán nyelv, míg Kelet- és Dél-Ukrajnában többen beszélnek oroszul, mint ukránul.

⁷⁶ Perrigo 2022.

⁷⁷ Statisztika az ukrán nyelvet használókról... i. m.

⁷⁸ Uo.

⁷⁹ Opitivannya 2017.

A kétnyelvű környezetben az ukránok gyakran a helyzetnek megfelelően választanak nyelvet. 2017 elején az ukránok 60%-a az ukrán nyelvet használta a hivatalos kommunikációban (állami intézmények, iskolák). Az ukránok mintegy 40%-a állítja, hogy az ukrán nyelvet üzletekben, kávézókban, tömegközlekedési eszközökön, valamint a családon belül és a barátokkal való kapcsolattartásra is használja.⁸⁰

A Petro Porosenko akkori ukrán elnök által 2019-ben aláírt nyelvtörvény az oktatás, a média és a közigazgatás további „ukránosítását” ígérte. A 2022-es inváziót követően megfigyelhető volt, hogy az ukránok egyre kevésbé használják az orosz nyelvet politikai akaratuk kifejezése érdekében. Ez egyben a több mint 30 éve tartó ukrán függetlenség természetes következménye is.⁸¹

A 2022. január 16-án Ukrajnában hatályba lépett nyelvtörvény előírta, hogy minden országos nyomtatott sajtóterméknek az ország hivatalos nyelvén, ukránul kell megjelennie. A törvény nem tiltja az orosz nyelvű megjelenést, de előírja, hogy ezzel párhuzamosan azonos terjedelmű és példányszámú ukrán nyelvű változatot is közzé kell tenni. A törvény előírja, hogy az Ukrajnában bejegyzett híroldalaknak a cikkek egyenértékű ukrán nyelvű változatát is meg kell jelentetniük, emellett előírja, hogy először az ukrán nyelvű változatnak kell megnyílnia. Az ukrán nyelvi követelmény 2024 júliusától a regionális médiumokra is vonatkozik.⁸² A rádió és a televízió már évek óta szigorú ukrán nyelvi kvóták hatálya alá tartozik. Ukrajna 2019. július 16-án hatályba lépett államnyelvtörvénye kimondja, hogy az ukrán az egyetlen hivatalos államnyelv az országban.

Mint látható, Ukrajna nyelvi helyzetét nehéz csak egy tényező alapján meghatározni, hiszen az függ az emberektől, a régiótól, az adott település típusától és a kialakult helyzettől is.⁸³

Politikai kilátások a két ország vonatkozásában

Ukrajna és Oroszország politikai kilátásai jelentősen eltérnek egymástól. A Krím orosz anektálására, valamint Donyeck és Luhanszk megszállására adott válaszul Ukrajna Európai Unióhoz és NATO-hoz való integrációja 2022–2023-ban felgyorsult.⁸⁴ A NATO-tagság ukrán lakosságon belüli támogatottsága – amely a 2014-es orosz inváziót megelőzően 50% alatt mozgott – jelentősen megnőtt, és 2023 elején elérte a 82%-ot.⁸⁵ Az európai uniós tagságot az ukránok több mint kétharmada – 77%-a – támogatja.⁸⁶ Függetlenül attól, hogy bármelyik szervezet hajlandó-e felvenni Ukrajnát, ezek az attitűdök olyan fordulatot jeleznek, amelynek alapján egyre nehezebben képzelhető el az Oroszországgal történő reintegráció gondolata.

A Nyugat irányába történő elmozdulást és az orosz identitás és befolyás csökkentésére irányuló törekvéseket azonban az Oroszországi Föderáció is észlelte. A magát tudatosan az orosz birodalmi hagyományok megtestesítőjeként feltüntető Vladimir Putyin azzal vádolja a NATO-t és az Európai Uniót, hogy az Oroszországgal folytatott geopolitikai versenyük részeként manipulálják az ukrán nemzeti érzelmeket, valamint „a lengyel–osztrák ideoló-

⁸⁰ Uo.

⁸¹ Gessen 2022.

⁸² Language Law... 2022.

⁸³ Ohoiko 2019: i. m.

⁸⁴ Polityuk–Zinets 2017.

⁸⁵ National Survey of Ukraine... 2023.

⁸⁶ 77% of Ukrainians... 2024.

gusok alapmunkáját alkalmazzák, hogy létrehozzanak Ukrajnában egy Moszkva-ellenes Oroszországot”⁸⁷ – vagyis megpróbálják Ukrajnát elkülöníteni autentikus identitásától.

A háború jelenlegi állása értelmében az orosz kudarc azon a tényezőn nyugodott, hogy Moszkva nemcsak az ukrán identitás mély gyökereit nem értette meg, hanem azt sem, hogy maga Ukrajna milyen mértékben változott meg a szovjet összeomlás óta eltelt években.⁸⁸

Mindennapi nemzeti érzelem a háború poklában

Az orosz–ukrán háború kezdete óta az ukrán állampolgárok élete gyökeresen megváltozott. Miközben milliók menekültek el Ukrajnából a háború okozta szenvedés és a pusztítás elől, az ukrán nép jelentős része helyben maradt, és fegyvert ragadott az ország védelme és a független Ukrajna fenntartása érdekében. Oroszország folyamatos támadásai a társadalom minden szintjén jelentős pusztítást végeztek, aminek következtében az ukránok nemzetkifejezése és -gyakorlata tovább erősödött.

A háború poklában a nemzettudat egyszerre szolgál érzésként és önkifejezésként, valamint hangsúlyozza, hogy a jelenlegi konfliktusban az az ukránok mindennapi életében motiváló és egyesítő erőként jelenik meg.⁸⁹ Az állampolgárok részvétele a városharcokban szerves részét képezi az országhoz és a nemzethez való hűségnek.

A konfliktus elején a Sky News részére adott interjút egy ukrán nő, aki elmondta: „*Én a népemmel maradok. A hazámmal maradok. Valószínűleg, ha győzünk, akkor szükségünk lesz némi rehabilitációra, de mi újjá fogjuk építeni az országot, és még szebbé tesszük azt, mert szeretjük a hazánkat, szeretjük a népünket.*”⁹⁰ Az egyének döntése az, hogy maradnak vagy elhagyják az országok, de az Ukrajnában maradtak cselekedetei erős elköteleződést mutatnak az ukrán nemzethez és az országot védő személyek iránt. Az óvóhelyen tartózkodók közül többen támogató leveleket, hálás szavakat írtak a fronton harcoló katonáknak, ezzel is elismerve erőfeszítésüket a harcok során.⁹¹

Az ukrán nemzeti érzelem tetten érhető volt Kijev bombázásakor is, amikor az egyik metróból kialakított óvóhelyen Danil Kolotun, az állami zenekar fiatal zenésze az ukrán himnuszt játszotta trombitán.⁹² Jaka Miszjaczna fiatal zenész egy föld alatti óvóhelyen ukrán népdalokat adott elő.⁹³ A legnépszerűbb dal a szenvedélyt, a szerelmet, a szépséget és a gyengédséget szimbolizálja. A művészet feladata, hogy a jelentős veszteségek közepette a nemzet egyesítésére fókuszáljon, valamint a művészet és a szépség értékeit újradefiniálja.⁹⁴ A nemzethez tartozás e megnyilvánulásai rámutatnak az orosz offenzívával szembeni ellenállásra és tiltakozásra.

Ukrajna a történelme során a nemzeti jelképeket hasonló módon használta, különösen a szovjet rezsimek ellen, ezért jól látható, hogy az ukránok a régi mintákra támaszkodnak, hogy egységesítsék és motiválják a nemzetet az orosz elnyomással szemben.⁹⁵ A nemzeti egység ábrázolásai közé tartoznak az egyes óvóhelyeken vetített filmek, többek között pél-

⁸⁷ Mankoff 2022b.

⁸⁸ Kuzio 2021.

⁸⁹ Mann–Fenton 2009, 517–534.

⁹⁰ Ukraine war... 2022.

⁹¹ Vanderlippe 2022.

⁹² Yaffa 2022.

⁹³ A girl in a bomb shelter is playing... 2022.

⁹⁴ Skey 2011.

⁹⁵ Howlett 2022, 66.

dául a klasszikus néma ukrán filmek, amelyeket Kijev néhány bunkerében játszottak le, valamint a számos bunker falára kifüggesztett ukrán zászlók. Ezek a szemmel látható szimbolikus tettek és jelek azt mutatják, hogy az ukrán nemzethez kapcsolódó implicit és szubjektív eszmék a háború során még a legfiatalabb generáció számára is új jelentőségre tettek szert.⁹⁶

ÖSSZEFOGLALÓ

Az 1980-as évek végén Mihail Gorbacsov glasznoszy- és peresztrojkapolitikája lehetővé tette, hogy Ukrajna nacionalista mozgalmi, mint például a Rukh megerősödjön és az ország függetlenedési folyamata érdemben megindulhasson. Az ukrán gazdasági és politikai szuverenitás 1991-ben valósult meg, amely nagy lépést jelentett a közös ukrán identitás kialakításában. Moszkva nehezen fogadta el Ukrajna elszakadását, mivel az ország történelmileg, kulturálisan és gazdaságilag is szorosan kötődött Oroszországhoz. Az ország nyugati része Európával, míg a keleti, oroszajkú területek inkább az Oroszországgal való szorosabb kapcsolat kialakítását támogatták.

Az ukrán nacionalizmus fejlődése az orosz hatások és az ukrán identitás küzdelmeinek összességében alakult ki. A Kijevi Rusz kulturális öröksége és az orosz birodalmi törekvések hosszú távú hatásai nagyban befolyásolták Ukrajna nemzeti öntudatának kialakulását. A szovjet időkben az „ukránosítás” politikája csak átmenetileg kapott teret, mielőtt az ukrán nyelvet és kultúrát elnyomó politikák következtek volna. A függetlenség 1991-es kikiáltása óta az ukrán nyelv és kultúra megerősödése felgyorsult, amit a nyelvtörvények és a közvélemény átalakulása is tükröz.

FELHASZNÁLT IRODALOM

- 77% of Ukrainians support EU and NATO membership. European Pravda, 2024. 04. 04. <https://www.eurointegration.com.ua/eng/news/2024/04/4/7183067/> (Letöltés időpontja: 2024. 01. 16.)
- Abibok, Yulia – Hrytsak, Pavlo: *Searching for Safe Haven: Donbas Discourse of the 1989-91 Miners' Strikes*. Region Special Issue: Donbas Imaginaries: Heritage, Culture, Communities. Slavica Publishers, Vol. 10. No. 1. 2021, 9–32. <https://www.jstor.org/stable/27127994> (Letöltés időpontja: 2024. 01. 16.)
- Ács Gábor: *Elmarasztalta Ukrajnát a Majdan téri tüntetések elnyomása miatt az EJEB*. Euronews, 2021. 01. 21. <https://hu.euronews.com/2021/01/21/elmarasztalta-ukrajnat-a-majdan-teri-tuntetesek-elnyomasa-miatt-az-ejeb> (Letöltés időpontja: 2024. 01. 16.)
- A girl in a bomb shelter is playing Nich yaka misyachna / What a Moonlit Night in the violin. Reddit, 2022. https://www.reddit.com/r/violinist/comments/t8k5xv/a_girl_in_a_bomb_shelter_is_playing_nich_yaka/?rdt=46826 (Letöltés időpontja: 2024. 01. 16.)
- Anderson, Benedict: *Imagined Communities: Reflections on the Origins and Spread of Nationalism*. Verso, 2006.
- Balmforth, Richard – Kushch, Lina: *Ukraine accuses Russia of orchestrating separatist moves*. Reuters. 2014. 04. 08. <https://www.reuters.com/article/us-ukraine-crisis-protesters-idUSBREA370DO20140408/> (Letöltés időpontja: 2024. 01. 16.)

⁹⁶ Anderson 2006.

- Brubaker, Rogers: *Nationalism Reframed*. University of California, 1996. <https://www.cambridge.org/us/universitypress/subjects/politics-international-relations/comparative-politics/nationalism-reframed-nationhood-and-national-question-new-europe> (Letöltés időpontja: 2024. 01. 07.)
- Chemakin, Anton A.: *Ethnic Composition of Kiev Population in Early 20th Century: A Snapshot of Actualized History*. Russia in Global Affairs, January/March 2023. 01/03. DOI: 10.31278/1810-6374-2023-21-1-32-48 <https://eng.globalaffairs.ru/articles/ethnic-kiev-20th-century/> (Letöltés időpontja: 2024. 01. 07.)
- Fuller, Liz: *GUUAM: Ukraine Aspires To Leadership Role In Revitalized Organization*. Radio Free Europe Radio Liberty, 2005. 04. 27. <https://www.rferl.org/a/1058656.html> (Letöltés időpontja: 2024. 01. 14.)
- Gardner, Andrew: *Russia behind Ukraine U-turn on EU*. Politico, 2013. 11. 23. <https://www.politico.eu/article/russia-behind-ukraine-u-turn-on-eu/> (Letöltés időpontja: 2024. 01. 07.)
- Gessen, Masha: *How a City Close to the Ukraine-Russia Border Has Been Shaped by War*. The New Yorker, 2022. 02. 04. <https://www.newyorker.com/news/news-desk/how-a-city-close-to-the-ukraine-russia-border-has-been-shaped-by-war> (Letöltés időpontja: 2024. 01. 07.)
- Goncharenko, Roman: *The Odessa File*. DW, 2015. 02. 05. <https://www.dw.com/en/the-odessa-file-what-happened-on-may-2-2014/a-18425200> (Letöltés időpontja: 2024. 01. 16.)
- Gressel, Gustav: *Guarding The Guardians: Ukraine's Security And Judicial Reforms Under Zelensky*. European Council on Foreign Relations, 2019. 08. https://ecfr.eu/wp-content/uploads/guarding_the_guardians_ukraine_security_and_judicial_reforms_under_zelensky.pdf (Letöltés időpontja: 2024. 01. 16.)
- Gyimesi László: *Az Ukrán Szovjet Szocialista Köztársaság 1922–1991*. https://www.gyimesilaszo.hu/politika/wiki/images/a/a0/Ukrajna_1922-91.jpg (Letöltés időpontja: 2024. 01. 10.)
- Halbach, Uwe: *Vladimir Putin's Eurasian Union*. German Institute for International and Security Affairs, SWP Comments 1, 2012. 01. https://www.swp-berlin.org/publications/products/comments/2012C01_hlb.pdf (Letöltés időpontja: 2024. 01. 14.)
- Herbst, John: *Assessing and Addressing Russian Revanchism*. Prism, Vol. 6, No. 2. 2016, 164–181. <https://www.jstor.org/stable/26470454> (Letöltés időpontja: 2024. 01. 16.)
- Heritage, Timothy – Golubkova, Katya: *Russia eyes loan, gas deal to keep Ukraine in its orbit*. Reuters, 2013. 12. 16. <https://www.reuters.com/article/us-ukraine-russia-idUSBRE9BF0GV20131216/> (Letöltés időpontja: 2024. 01. 15.)
- Higgins, Andrew – Baker, Peter: *Russia Claims U.S. Is Meddling Over Ukraine*. The New York Times, 2014. 02. 06. <https://www.nytimes.com/2014/02/07/world/europe/ukraine.html> (Letöltés időpontja: 2024. 01. 15.)
- History of Kyiv. Britannica. <https://www.britannica.com/place/Kyiv/Evolution-of-the-modern-city> (Letöltés időpontja: 2024. 01. 15.)
- Horbatenko, Serhiy: *Tracking Down Advanced Russian Weaponry In The Eastern Ukraine Conflict Zone*. Radio Free Europe, 2022. 02. 01. <https://www.rferl.org/a/russia-separatists-advanced-weaponry/31681767.html> (Letöltés időpontja: 2024. 01. 14.)
- Howlett, Marnie: *Nation-building from (below) the grassroots: Everyday nationalism in Ukraine's bomb shelters*. Nations and Nationalism, Vol 29, Issue 1, 2022, 63–69. <https://doi.org/10.1111/nana.12877> (Letöltés időpontja: 2024. 01. 14.)
- Hruscsov ajándékozta Ukrajnának a Krim-félszigetet. nyugat.hu, 2022. 01. 29. https://www.nyugat.hu/cikk/tudta_hogy_hruscsov_ajandekozta_ukrajnanak_a_krim (Letöltés időpontja: 2024. 01. 14.)

- Hrytsak, Yaroslav: *Rethinking Ukraine*. In: Wilson, Andrew (szerk.): What does Ukraine think? European Council on Foreign Relations, 2015, 34–43. <https://www.jstor.org/stable/resrep21660.7> (Letöltés időpontja: 2024. 01. 14.)
- Internet Encyclopedia of Ukraine: Bandera, Stepan. <https://www.encyclopediaofukraine.com/display.asp?linkpath=pages%5CB%5CA%5CBanderaStepan.htm> (Letöltés időpontja: 2024. 11. 06.)
- Internet Encyclopedia of Ukraine: Popular Movement of Ukraine. <https://www.encyclopediaofukraine.com/display.asp?linkpath=pages%5CP%5CO%5CPopularMovementofUkraine.htm> (Letöltés időpontja: 2024. 01. 05.)
- Karsnikov, Denys: *Ex-Ukrainian President Yushchenko: Moscow poisoned the Skripals as they poisoned me*. Kyiv Post, 2018. 03. 28. <https://www.kyivpost.com/post/7683> (Letöltés időpontja: 2024. 01. 14.)
- Kas'ianov, Georgii: *The Holodomor and the Building of a Nation*. Russian Politics and Law, Volume 48, Issue 5, 2010, 25–47. <https://doi.org/10.2753/RUP1061-1940480502> (Letöltés időpontja: 2024. 01. 14.)
- Kramer, Andrew: *What Are the Minsk Accords, and Could They Defuse the Ukraine Crisis?* 08.02.2022. The New York Times, 2022. 02. 08. <https://www.nytimes.com/2022/02/08/world/russia-ukraine-minsk-accords.html> (Letöltés időpontja: 2024. 01. 16.)
- Kremlin-Allied Ukrainian Lawmaker Medvedchuk's House Arrest Extended. 10.01.2022. Radio Free Europe Radio Liberty, 2022. 01. 10. <https://www.rferl.org/a/ukraine-medvedchuk-house-arrest-extended/31647523.html> (Letöltés időpontja: 2024. 01. 16.)
- Kulyk, Volodymyr: *Ukraine's 2017 Education Law Incites International Controversy Over Language Stipulation*. Ponars Eurasia, 2018. 04. 19. <https://www.ponarseurasia.org/ukraine-s-2017-education-law-incites-international-controversy-over-language-stipulation/> (Letöltés időpontja: 2024. 01. 07.)
- Kuzio, Taras: *Escape from empire: Ukraine's post-Soviet national awakening*. Atlantic Council, 2021. 07. 07. <https://www.atlanticcouncil.org/blogs/ukrainealert/escape-from-empire-ukraines-post-soviet-national-awakening/> (Letöltés időpontja: 2024. 01. 06.)
- Language Law For National Print Media Comes Into Force In Ukraine. Radio Free Europa Radio Liberty, 2022. 01. 16. <https://www.rferl.org/a/ukraine-language-law-russian/31656441.html> (Letöltés időpontja: 2024. 01. 06.)
- Mankoff, Jeffrey: *Putin likes to talk about Russians and Ukrainians as 'one people.' Here's the deeper history*. The Washington Post, 2022b. 02. 10. <https://www.washingtonpost.com/politics/2022/02/10/putin-likes-talk-about-russians-ukrainians-one-people-heres-deeper-history/> (Letöltés időpontja: 2024. 01. 06.)
- Mankoff, Jeffrey: *Russia's War in Ukraine: Identity*. Center for Strategic & International Studies, 2022a. 04. 22. <https://www.csis.org/analysis/russias-war-ukraine-identity-history-and-conflict> (Letöltés időpontja: 2024. 01. 06.)
- Mankoff, Jeffrey – Miller, Aleksei: *Ukraine's Church Politics in War and Revolution*. In: Oliker, Olga (szerk.): Religion and Violence in Russia. Center for Strategic & International Studies, Chapter 9. https://csis-website-prod.s3.amazonaws.com/s3fs-public/publication/180530_Oliker_ReligionandViolenceinRussia_Web.pdf?HLUcSpiycSLjwYXjxwk8nM49DfnpOsvT (Letöltés időpontja: 2024. 01. 07.)
- Mann, Robin – Fenton, Steve: *The personal contexts of national sentiments*. Journal of Ethnic and Migration Studies, 35(4), 2009, 517–534. <https://doi.org/10.1080/13691830902764882> (Letöltés időpontja: 2024. 01. 06.)

- Marsden, Chris: *Poroshenko launches bloody assault on eastern Ukraine*. World Socialist Web Site, 2014. 07. 02. <https://www.wsws.org/en/articles/2014/07/02/ukra-j02.html> (Letöltés időpontja: 2024. 01. 14.)
- Masters, Jonathan: *Ukraine: Conflict at the Crossroads of Europe and Russia*. Council on Foreign Relations, 2023. 02. 14. <https://www.cfr.org/backgrounder/ukraine-conflict-crossroads-europe-and-russia> (Letöltés időpontja: 2024. 01. 06.)
- Myers, Stephen Lee: *Putin Backs Ukrainian Leader, Dismissing Call for New Runoff*. The New York Times, 2004. 12. 03. <https://www.nytimes.com/2004/12/03/world/europe/putin-backs-ukrainian-leader-dismissing-call-for-new-runoff.html> (Letöltés időpontja: 2024. 01. 14.)
- Myre, Greg: *How the Soviet Union's collapse explains the current Russia–Ukraine tension*. npr.org, 2021. 12. 24. <https://www.npr.org/2021/12/24/1066861022/how-the-soviet-unions-collapse-explains-the-current-russia-ukraine-tension> (Letöltés időpontja: 2024. 01. 14.)
- Nacinalizmus fogalma. Arcanum. <https://www.arcanum.com/hu/online-kiadvanyok/Lexikonok-a-magyar-nyelv-ertelmezo-szotara-1BE8B/n-40903/nacionalizmus-40953/> (Letöltés időpontja: 2024. 01. 14.)
- Nagy Gábor: *Még Putyin is irt róla: az oroszok ezzel a körlevéllel kezdték hivatalosan vegzálni az ukránokat*. Mandiner, 2023. 07. 18. <https://mandiner.hu/kulfold/2023/07/meg-putyin-is-irt-rola-az-oroszok-ezzel-a-korlevellel-kezdték-hivatalosan-vegzálni-az-ukranokat> (Letöltés időpontja: 2024. 01. 07.)
- National Survey of Ukraine (IRI): February 2023. Rating Group, 2023.03. 23. https://ratinggroup.ua/en/research/ukraine/national_survey_of_ukraine_iri_february_2023.html (Letöltés időpontja: 2024. 01. 07.)
- Niland, Paul: *Making Sense of Minsk: Decentralization, Special Status, and Federalism*. Atlantic Council, 2016. 01. 27. <https://www.atlanticcouncil.org/blogs/ukrainealert/making-sense-of-minsk-decentralization-special-status-and-federalism/> (Letöltés időpontja: 2024. 01. 07.)
- Ohoiko, Anna: *Language Situation in Ukraine in 2020*. Ukrainian Lessons, 2019. 06. 05. <https://www.ukrainianlessons.com/language-situation/> (Letöltés időpontja: 2024. 01. 07.)
- Oпитивannya: 68% hromadjan Ukraini vvazsajut ridnoju movoju ukrainsku. Unian, 2017. 04. 12. <https://www.unian.ua/society/1873666-opituvannya-68-gromadyan-ukrajini-vvajayut-ridnoju-movoyu-ukrajinsku.html> (Letöltés időpontja: 2024. 01. 09.)
- Owolade, Tomiwa: *Solzhenitsyn, Putin and the historical myth-making that drives Russian imperialism*. Engelsberg Ideas, 2022. 03. 18. <https://engelsbergideas.com/notebook/solzhenitsyn-putin-and-the-historical-myth-making-that-drives-russian-imperialism/> (Letöltés időpontja: 2024. 01. 06.)
- Package of measures for the Implementation of the Minsk agreements. Organization for Security and Co-operation in Europe. <https://peacemaker.un.org/sites/default/files/document/files/2024/05/ua150212minskagreementen.pdf> (Letöltés időpontja: 2024. 11. 29.)
- Parliamentary democracy. Britannica. <https://www.britannica.com/place/Ukraine/Parliamentary-democracy#ref404678> (Letöltés időpontja: 2024. 01. 09.)
- People of Ukraine. Britannica. <https://www.britannica.com/place/Ukraine/Resources-and-power> (Letöltés időpontja: 2024. 01. 09.)
- Perrigo, Billy: *How Putin's Denial of Ukraine's Statehood Rewrites History*. Time Magazine, 2022. 02. 22. <https://time.com/6150046/ukraine-statehood-russia-history-putin/> (Letöltés időpontja: 2024. 01. 07.)

- Pifer, Steven: *Poroshenko Signs EU–Ukraine Association Agreement*. Brookings, 2014. 06. 27. <https://www.brookings.edu/articles/poroshenko-signs-eu-ukraine-association-agreement/> (Letöltés időpontja: 2024. 01. 15.)
- Pirani, Simon et al.: *The Russo-Ukrainian gas dispute of January 2009: a comprehensive assessment*. Oxford Institute of Energy Studies, 2009. 02. <https://www.oxfordenergy.org/wpcms/wp-content/uploads/2010/11/NG27-TheRussoUkrainianGasDisputeofJanuary2009AComprehensiveAssessment-JonathanSternSimonPiraniKatjaYafimava-2009.pdf> (Letöltés időpontja: 2024. 01. 14.)
- Polityuk, Pavel: *Ukraine passes language law, irritating president-elect and Russia*. Reuters, 2019. 04. 25. <https://www.reuters.com/article/world/ukraine-passes-language-law-irritating-president-elect-and-russia-idUSKCN1S110Y/> (Letöltés időpontja: 2024. 01. 09.)
- Polityuk, Pavel – Zinets, Natalia: *Pledging reforms by 2020, Ukraine seeks route into NATO*. Reuters, 2017. 07. 10. <https://www.reuters.com/article/us-ukraine-nato-idUSKBN19V12V/> (Letöltés időpontja: 2024. 01. 10.)
- Powirska, Lidia: *Through the Ashes of the Minsk Agreements*. Harvard University, 2022. 05. 18. <https://epicenter.wcfia.harvard.edu/blog/through-ashes-minsk-agreements> (Letöltés időpontja: 2024. 01. 16.)
- Putin To Visit Ukraine On Eve Of Election. Radio Free Europe Radio Liberty, 2004. 10. 21. <https://www.rferl.org/a/1055449.html> (Letöltés időpontja: 2024. 01. 14.)
- Pyvovarov, Serhii – Spirin, Yevhen: *101 years ago, the Bolsheviks from Moscow launched a policy of “Ukrainization” to strengthen their power in Ukraine*. babel.ua, 2024. 04. 26. <https://babel.ua/en/texts/58047-101-years-ago-the-bolsheviks-from-moscow-launched-a-policy-of-ukrainization-to-strengthen-their-power-in-ukraine-and-when-it-began-to-threaten-the-regime-its-supporters-were-sent-to-camps-and-shot> (Letöltés időpontja: 2024. 01. 16.)
- Raczkiewicz, Mark: *Last Pro-Russian TV Channel Taken Off Air, Sanctioned for 5 Years*. Kyiv Post, 2022. 02. 12. <https://www.kyivpost.com/post/8250> (Letöltés időpontja: 2024. 01. 16.)
- Russia’s War on Ukraine. International Energy Agency. <https://www.iea.org/topics/russias-war-on-ukraine> (Letöltés időpontja: 2024. 01. 16.)
- Shvangiradze, Tsira: *Gorbachev’s Moscow Spring & the Fall of Communism in Eastern Europe*. The Collector, 2022. 03. 12. <https://www.thecollector.com/gorbachev-moscow-spring-fall-of-communism-eastern-europe/> (Letöltés időpontja: 2024. 01. 05.)
- Shvangiradze, Tsira: *Forming a Modern Ukrainian State: Rukh, the People’s Movement of Ukraine*. The Collector, 2023. 05. 05. <https://www.thecollector.com/rukh-peoples-movement-of-ukraine/> (Letöltés időpontja: 2024. 01. 04.)
- Siruk, Olena: *A guide to the history of oppression of the Ukrainian language*. chytomo.com, 2023. 07. 03. <https://chytomo.com/en/a-guide-to-the-history-of-oppression-of-the-ukrainian-language/> (Letöltés időpontja: 2024. 01. 16.)
- Skey, Michael: *National Belonging and Everyday Life*. Palgrave Macmillan, London, 2011.
- Solzhenitsyn, Aleksandr: *Rebuilding Russia*. Harvill, 1991.
- Standish, Reid: *Putin’s Eurasian Dream Is Over Before It Began*. Foreign Policy, 2015. 01. 06. <https://foreignpolicy.com/2015/01/06/putins-eurasian-dream-is-over-before-it-began/> (Letöltés időpontja: 2024. 01. 15.)
- Statisztika az ukrán nyelvet használókrol 2001-ig. http://2001.ukrcensus.gov.ua/results/nationality_population/graphic (Letöltés időpontja: 2024. 01. 07.)
- The crisis in Crimea and eastern Ukraine. Britannica. <https://www.britannica.com/place/Ukraine/The-crisis-in-Crimea-and-eastern-Ukraine> (Letöltés időpontja: 2024. 01. 16.)

- The Minsk Conundrum: Western Policy and Russia's War in Eastern Ukraine. Chatham House, 2020. 12. 17. <https://www.chathamhouse.org/2020/05/minsk-conundrum-western-policy-and-russias-war-eastern-ukraine-0/minsk-2-agreement> (Letöltés időpontja: 2024. 01. 16.)
- Top U.S. official visits protesters in Kiev as Obama admin. ups pressure on Ukraine president Yanukovich. CBS News, 2013. 12. 11. <https://www.cbsnews.com/news/us-victoria-nuland-wades-into-ukraine-turmoil-over-yanukovich/> (Letöltés időpontja: 2024. 01. 15.)
- Ukraine crisis of 2013–14. Britannica. <https://www.britannica.com/topic/Ukraine-crisis> (Letöltés időpontja: 2024. 01. 16.)
- Ukraine war: Chernihiv resident speak to Sky News from bomb shelter: 'Enjoy peace, it's so vulnerable'. Sky News, 2022. 03. 07. <https://news.sky.com/video/ukraine-war-chernihiv-resident-speak-to-sky-news-from-bomb-shelter-enjoy-peace-its-so-vulnerable-12560084> (Letöltés időpontja: 2024. 01. 16.)
- Ukrajnában tízezrek vonultak az utcákra. BBC News, 2004. 11. 22. https://www.bbc.co.uk/hungarian/news/story/2004/11/041122_ukrainepolls.shtml (Letöltés időpontja: 2024. 01. 16.)
- Ukrajnai helyzet. Európai Parlament, Állásfoglalások, 20. pont. 2010. 02. 25. <https://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:C:2010:348E:0001:0005:HU:PDF> (Letöltés időpontja: 2024. 01. 16.)
- Vanderklippe, Nathan: *Chernihiv residents never gave in amid death, destruction and Russian atrocities*. The Globe and Mail, 2022. 04. 07. <https://www.theglobeandmail.com/world/article-chernihiv-residents-never-gave-in-amid-death-destruction-and-russian/> (Letöltés időpontja: 2024. 01. 16.)
- Walker, Nigel: *Conflict in Ukraine: A timeline (2014 – eve of 2022 invasion)*. House of Common Library, 2023. 08. 22. <https://researchbriefings.files.parliament.uk/documents/CBP-9476/CBP-9476.pdf> (Letöltés időpontja: 2024. 01. 16.)
- Yaffa, Yoshua: *Inside Kyiv's Metro, a Citywide Bomb Shelter*. The New Yorker, 2022. 03. 03. <https://www.newyorker.com/magazine/2022/03/14/inside-kyivs-metro-a-citywide-bomb-shelter> (Letöltés időpontja: 2024. 01. 16.)
- Yanukovych, Viktor: *Ukraine's Future Is With the European Union*. The Wall Street Journal, 2011. 08. 25. <https://www.wsj.com/articles/SB10001424053111903461304576524672209158138> (Letöltés időpontja: 2024. 01. 14.)
- Young, Thomas: *10 maps that explain Ukraine's struggle for independence*. Brookings, 2015. 05. 21. <https://www.brookings.edu/articles/10-maps-that-explain-ukraines-struggle-for-independence/> (Letöltés időpontja: 2024. 01. 16.)
- Yushchenko Grants Hero Status To Controversial Ukrainian Nationalist. Radio Free Europe Radio Liberty, 2010. 01. 22. https://www.rferl.org/a/Yushchenko_Grants_Hero_Status_To_Controversial_Ukrainian_Nationalist/1937123.html (Letöltés időpontja: 2024. 01. 16.)
- Zubok, Vladislav: *Collapse, The Fall of the Soviet Union*. Yale University Press, 2022. 02. 25. <https://issuu.com/yalebooks/docs/collapse-samplechapter> (Letöltés időpontja: 2024. 01. 05.)